

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอ ดังนี้

1. การบริหาร
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 ความสำคัญของการบริหาร
2. ระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.1 ความหมายของระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.2 วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.3 ประโยชน์ของระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.4 แนวคิดและหลักการระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.5 แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียน
 - 2.5.1 การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.5.2 การคัดกรองผู้เรียน
 - 2.5.3 การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน
 - 2.5.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา
 - 2.5.5 การส่งต่อ
3. นโยบายการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การบริหาร

ความหมายของการบริหาร

สัมมา รัชนิษฐ์ (2553 : 37) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยอาศัยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุมและการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สุนทร โคตรบรรเทา (2554 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์การ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 43) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยการใช้กระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การปฏิบัติงาน การประเมินผล การติดต่อ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ หน้าที่ของผู้บริหารจึงมีการจัดวางนโยบาย การวางแผนและการจัดตั้งวัตถุประสงค์ หน้าที่ถัดไป ได้แก่ การมอบหมายความรับผิดชอบให้กับหน่วยงาน การประสานงานติดต่อ การจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการติดตามประเมินผล

ภารดี อนันต์นาวิ (2555 : 1) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555 : 1) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2556 : 22) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สันติ บุญภิรมย์ (2557 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหาร โดยเฉพาะคน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุด มาทำงานตามกระบวนการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์การ

ฮอย และมิสเกล (Hoy and Miskel. 2001 : 437) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง เป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ด้วยองค์ประกอบหลายประการ อาทิ การตัดสินใจ องค์การแรงจูง ภาวะผู้นำ โดยการบริหารต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาและสภาพการณ์เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานหรือกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินงานอย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารมาทำงานตามเทคนิควิธีการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

ความสำคัญของการบริหาร

สมาน อัสวภูมิ (2551 : 80) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารไว้ว่า การบริหารเป็นการใช้ภาวะผู้นำในการระดมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ตามภารกิจขององค์การให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และกระบวนการและกิจกรรมในทาง การบริหารต่าง ๆ สามารถใช้ในการบริหารงาน ได้ทุกระบบขององค์การ ข้อแตกต่างอยู่ที่ภารกิจหลัก ขององค์การนั้นว่า เป็นอะไร เช่น การบริหารการศึกษา ภารกิจหลักก็คือการจัดการศึกษา ซึ่งมี กิจกรรมหลักคือ การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาและ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่หลักคือ การจัดการให้มีกระบวนการและกิจกรรมทางการศึกษา เกิดขึ้น และดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้ตาม จุดหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่วนแนวปฏิบัติในการบริหารงานในความรับผิดชอบนั้น ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำในการระดมและใช้ทรัพยากรทั้งหลายทั้งปวง เพื่อให้การดำเนินงานตาม ภารกิจขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 8) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่ต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอน ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วน อื่น ๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีจะต้องเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่ จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารนั้น จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมี ผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของ ผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหารที่เหมาะสม มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและ บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

ประภาพรณ รักเลี้ยง (2556 : 2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้บริหารในทุกระดับ มีอิทธิพลต่อองค์การ สมัยใหม่ในทุกแง่มุม ผู้บริหารจึงต้องทำความเข้าใจในภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบของงาน ด้านการบริหารทั้งต่อตนเอง ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่อประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน ดังนั้นการบริหาร จึงเกี่ยวข้องกับ การบริหารงาน และ บริหารคน อยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่อง ระบบงานด้านต่าง ๆ และวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการหรือการดำเนินงาน ด้านต่าง ๆ ทุกด้านเป็นไปด้วยดี พร้อม ๆ กัน กับภารกิจที่ต้องจัดการเรื่องคนหรือบุคลากร ซึ่งจะเป็น ผู้เข้าไปรับมอบหมายและปฏิบัติงานตามหน้าที่หรือตำแหน่งงานต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทุกคน มุมานะ ท่วมเทกำลังความสามารถ ทั้งกายและใจให้เกิดผลงานที่ดี และประสานกันกับการทำงาน ของบุคคลฝ่ายอื่น ๆ อย่างดีด้วย อาจกล่าวได้ว่าผู้บริหารทำหน้าที่จัดให้การทำงานของสองระบบนี้ คือ ระบบงานและระบบคน ให้สามารถประสานทำงานร่วมกันไปอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหาร จัดการระบบย่อย 2 ระบบ คือ

1. ระบบงาน ก็คือ ทรัพยากรที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทุน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์
2. ระบบคน ก็คือมนุษย์หรือทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ หรือสิ่งของ เพื่อที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จให้กับองค์กร

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารการศึกษาเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การบริหารงาน และบริหารคน อยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่องระบบงาน และวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการหรือการดำเนินงานทุกด้านให้เป็นไปด้วยดี และสามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบการดูแลผู้เรียน

ความหมายของระบบการดูแลผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 13) ได้ให้ความหมายว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าหมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 131) ได้ให้ความหมายว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน และการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึงการส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 19) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาว่าหมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่มีวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน พร้อมทั้งมีเครื่องมือที่มีมาตรฐานมีคุณภาพ มีร่องรอยหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยมีผู้บริหาร ครู และบุคลากรมีส่วนร่วมในการดูแลผู้เรียน ตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทและส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาจะประสบความสำเร็จอย่างมี

ประสิทธิภาพได้ ต้องเกิดจากครูและบุคลากรทุกคนต้องร่วมมือกันดำเนินงานตามขอบเขตหน้าที่ ตามภารกิจหลักของระบบการดูแลผู้เรียนให้ครบทุกกระบวนการจึงเกิดผลดี ในการส่งเสริมพัฒนา และป้องกันแก้ไขปัญหาของผู้เรียน

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลผู้เรียน เป็นกระบวนการดูแลผู้เรียนอย่างมีขั้นตอนที่ชัดเจน สอดคล้องกับการบริหารทั้งระบบของสถานศึกษา โดยอาศัยศักยภาพและความสัมพันธ์ของผู้เรียน ที่มีต่อครู รวมทั้งการประสานความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 13) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ และมี ประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือชุมชนมีการทำงานร่วมกัน โดยผ่าน กระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับ การประเมินได้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 17) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมี ประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบ หรือรับการประเมินได้

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 11) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ระบบการดูแล ผู้เรียนอาชีวศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษามีระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา มีกระบวนการ วิธีการแนวทาง การปฏิบัติงานอย่างเป็นมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครองชุมชนและ หน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลผู้เรียน
3. เพื่อพัฒนา ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงาน ดูแลช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการดูแลและส่งเสริมพัฒนา มีความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการดูแลตนเองในด้านสุขภาพกาย จิตใจ การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลผู้เรียน เพื่อให้สถานศึกษามีระบบการดูแลผู้เรียน มีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ มีแนวทางการปฏิบัติงาน อย่างเป็นมาตรฐาน รวมถึงให้สถานศึกษา ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดูแลผู้เรียน เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

ประโยชน์ของระบบการดูแลผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 1) ได้กำหนดไว้ว่า ประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน คือการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมและการดำรงชีพอย่างมีความสุขในสังคม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ ให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ด้วยความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ชุมชน สังคม และครอบครัวของผู้เรียนเอง ด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น หลายครอบครัวมีเวลาและใกล้ชิด เพื่อดูแลอบรมสั่งสอนลูกหลานลดน้อยลง ตัวผู้เรียนเองซึ่งเป็นเยาวชนที่มีประสบการณ์ในชีวิต ไม่มากนัก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงทำให้เกิดปัญหากับตนเองและสังคมได้ง่าย ดังนั้นความจำเป็น ในการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง การมีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับระบบการจัดการเรียนการสอน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 : 13) ได้กำหนดถึงประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตัวเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง (IQ) คุณธรรมจริยธรรม (MQ) และความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค (AQ)

4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจังด้วยความเสียสละเอาใจใส่

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 22 - 23) ได้กำหนดถึงประโยชน์ของการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียน
 - 1.1 ได้รับการดูแลส่งเสริมพัฒนาในด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม
 - 1.2 ได้รับการป้องกันแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือ ด้านการเรียนรู้ และด้านพฤติกรรม มีความสามารถในการคิด และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม
 - 1.3 ได้รู้จักตนเอง และมีความเข้าใจผู้อื่น มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลทั่วไป
2. ครู
 - 2.1 ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลผู้เรียน
 - 2.2 มีเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน
 - 2.3 มีวิธีการ เครื่องมือในการดูแลผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 2.4 มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา
3. ผู้บริหาร
 - 3.1 นำศักยภาพของครูมาใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา
 - 3.2 นำข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน หลักสูตร และคุณภาพการจัดการศึกษา
 - 3.3 มีรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ครอบครัวยุวมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ผู้ปกครอง ชุมชน
 - 4.1 ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการดูแลผู้เรียน
 - 4.2 เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน
 - 4.3 บุตรหลานได้รับผลดีจากการเอาใจใส่ดูแลอย่างเป็นระบบ
 - 4.4 มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน
5. สถานศึกษา
 - 5.1 มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการอาชีวศึกษา
 - 5.2 ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. อาชีวศึกษาจังหวัด
 - 6.1 พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียนนักศึกษา
 - 6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล ประเมินผล และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลผู้เรียนนั้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน โดยใช้กระบวนการระบบการดูแลผู้เรียน ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นจะต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีข้อมูลแท้จริงของผู้เรียนทุกด้าน เช่น ด้านการเรียน ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว เป็นต้น โดยข้อมูลดังกล่าวอาจได้มาจากวิธีการและเครื่องมือ ซึ่งได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมิน พฤติกรรมเด็ก การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้านเด็ก หลังจากที่ได้ข้อมูลผู้เรียนในด้านต่าง ๆ แล้ว ต้องนำข้อมูลทั้งหมดเหล่านั้นมาบูรณาการเพื่อการรู้จักและเข้าใจผู้เรียนแต่ละบุคคลอย่างละเอียดรอบด้าน รวมทั้งเพื่อการจัดกลุ่มและคัดกรองผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับความสมบูรณ์พร้อมทั้งลักษณะองค์รวมทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนได้มีทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและมีคุณค่า

แนวคิดและหลักการระบบการดูแลผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 4) ได้กำหนดแนวคิดและหลักการระบบการดูแลผู้เรียน โดยมองว่า สภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากปัจจัยหลายด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้โลกไร้พรมแดน เกิดผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนของชาติ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหาพฤติกรรมทางเพศในช่วงวัยที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการพนัน ส่งผลให้ต้องมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีภูมิคุ้มกันและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้นำที่อบรมสั่งสอน เพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การศึกษาของไทยในอดีตครูมีหน้าที่สอนหนังสือและสอนคนควบคู่กันไป ครูจะเอาใจใส่ลูกศิษย์อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างของสังคม ปัจจุบันครูส่วนใหญ่มุ่งเน้นสอนหนังสือมากกว่าสอนคน ทำให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนน้อยลง อันเป็นผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันไม่พึงประสงค์และสร้างปัญหาให้กับสังคม

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 17) ได้กำหนดแนวคิดและหลักการในการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดชีวิต เพียงใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อการดูแล ทั้งด้านการป้องกัน แก้ปัญหา และการส่งเสริมเป็นสิ่งจำเป็น
2. ความสำเร็จของงานต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร โรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 15) มีแนวคิดว่า ระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ ต้องมีความเชื่อว่า

1. มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดี (Good Active) มีอิสระมีความคิดสร้างสรรค์ ฟังตนเอง และพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม
2. มนุษย์ทุกคนมีคุณค่า ทั้งคุณค่าต่อตนเอง ต่อสังคม ดังนั้นจึงสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง และรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง
3. มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกันและทุกคนมีทั้งส่วนดีและส่วนด้อย ดังนั้นต้องยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล
4. มนุษย์มีศักดิ์ศรี ต้องการความรัก ความเข้าใจ การยอมรับ และการให้อภัย การให้โอกาส ทำให้ทุกคนอยากเป็นคนดี
5. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ มีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง ได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ต้องใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน
6. พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทั้งด้านดีและด้านที่ไม่ดี มีสาเหตุหรือมีที่มาเสมอ การที่จะทำความเข้าใจพฤติกรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องค้นหาสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ
7. ครูเป็นผู้คอยกระตุ้นให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ เป็นผู้ร่วมคิดและมีความเป็นมิตรกับผู้เรียน
8. การพัฒนาระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา จะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้ ต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้บริหาร ครูและบุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการของระบบการดูแลผู้เรียน เป็นกระบวนการเชิงระบบ ในการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมผู้เรียนที่มีขั้นตอน ครูที่ปรึกษาาระบบการดูแลผู้เรียนจะต้องศึกษารายละเอียด เพื่อนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียน

ระบบการดูแลผู้เรียนในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพของครูกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการดูแลตนเองได้ มีวิธีการ เครื่องมือชัดเจน มีคุณภาพมาตรฐานและมีร่องรอยหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ การดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียนเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน มีขั้นตอนดังนี้

การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย (2548 : 17) ให้ความเห็นว่า การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ทำให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ทำให้รู้จักและเข้าใจผู้เรียนมากขึ้น เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้ดี ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมี ดังนี้

1. ด้านความสามารถ
 - 1.1 การเรียน
 - 1.2 ความสามารถอื่น ๆ
2. ด้านสุขภาพ
 - 2.1 ด้านร่างกาย
 - 2.2 ด้านจิตใจ และพฤติกรรม
3. ด้านครอบครัว
 - 3.1 ด้านเศรษฐกิจ
 - 3.2 ด้านการคุ้มครองผู้เรียน
4. ด้านความปลอดภัย
 - 4.1 ด้านสารเสพติด
 - 4.2 ความรุนแรง
 - 4.3 พฤติกรรมทางเพศ
5. ด้านอื่น ๆ

วิธีการ

การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล จำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลของผู้เรียนอย่างรอบด้าน เพื่อนำมาใช้ในการคัดกรองผู้เรียน ได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์แบบประเมินความคิดเห็นทางสังคมสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 10 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 12 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 14 คำถาม แบบทดสอบการเห็นคุณค่าในตนเอง การสังเกตพฤติกรรม การแสดงออก สอบถาม เพื่อน ผู้ปกครอง ผู้เรียน การเขียนเรียงความ การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน และวิธีการอื่น ๆ

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรู้จักผู้เรียน เช่น ระเบียบสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น ฉบับ 12 คำถาม แบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 14 คำถาม แบบสำรวจพฤติกรรมทางการเรียน แบบบันทึกการตรวจสุขภาพ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน แบบทดสอบบุคลิกภาพ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 30) ได้กำหนดว่า การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นวิธีการที่สำคัญที่ช่วยให้ครูทราบถึงจุดแข็งจุดอ่อนของผู้เรียนแต่ละคน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือหรือเทคนิคต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษาต้องมีข้อมูลพื้นฐานที่ครบถ้วน เพื่อประโยชน์ในการคัดกรองผู้เรียนต่อไป และข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระบุและรวบรวมไว้ ได้แก่

1. ด้านความสามารถ
 - 1.1 ด้านความสามารถ ด้านการเรียนรู้
 - 1.2 ความสามารถพิเศษ/อัจฉริยะ
2. ด้านสุขภาพ
 - 2.1 ร่างกาย/ความพิการ
 - 2.2 จิตใจ/พฤติกรรม
3. ด้านครอบครัว
 - 3.1 เศรษฐกิจ
 - 3.2 การคุ้มครองสวัสดิภาพ
4. ด้านสารเสพติด
5. ด้านความปลอดภัย
6. พฤติกรรมทางเพศ
7. ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 31 – 32) ได้กำหนดรายละเอียดวิธีการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลให้ครอบคลุมทุกด้านนั้น จำเป็นจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลายตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้วิธีไว้ดังนี้

1. การสังเกต
 - 1.1 พฤติกรรมการแสดงออก
 - 1.2 พฤติกรรมการทำงาน
2. การสัมภาษณ์
 - 2.1 ผู้เกี่ยวข้อง
 - 2.2 ตัวผู้เรียน
3. การเยี่ยมบ้าน เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
 - 3.1 สภาพเศรษฐกิจ/สังคม

3.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

3.3 ทศนคติของคนในครอบครัว

4. การศึกษาข้อมูล

4.1 ผลงานของผู้เรียน

4.2 เอกสาร/หลักฐานอื่น ๆ

5. การทดสอบ มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความสามารถทางการเรียน/วัดความถนัด/ความสนใจ
วัดทักษะความสามารถอื่น ๆ ตลอดจนประเมินเพื่อคัดแยกผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 11) กำหนดวิธีการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลไว้ว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ต่างกัน การรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวของผู้เรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษาเข้าใจผู้เรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์และคัดกรองผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือผู้เรียนได้ถูกต้อง โดยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครูที่ปรึกษา ควรทราบอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

แนวทางการปฏิบัติงาน

ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้เรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว เช่น ระเบียบสะสม การสัมภาษณ์ผู้เรียน การเยี่ยมบ้าน การสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกการตรวจสุขภาพ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558 : 8) ได้กำหนดว่า ด้วยความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้น การรู้จักข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษา และผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจผู้เรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนมาวิเคราะห์ เพื่อทำความรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขปัญหาของผู้เรียน ได้ตรงตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคล รวมถึงการสร้างเจตคติที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน

แนวทางการปฏิบัติ

1. คณะกรรมการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของระบบดูแลผู้เรียน ในระดับสถานศึกษา โดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการอาชีวศึกษา ทำหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบวิธีการแบบแผน โครงการ ในการสร้างความเข้มแข็งของระบบดูแลผู้เรียนของสถานศึกษา

2. ครูที่ปรึกษาดำเนินการจัดเก็บข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยวิธีการ เครื่องมือที่หลากหลาย ครอบคลุมในทุกมิติของวิถีชีวิต เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดกรองผู้เรียน เช่น การสัมภาษณ์ผู้เรียน ระเบียบสะสม การสังเกตพฤติกรรม บันทึกผลการตรวจสุขภาพ การเยี่ยมบ้าน การสัมภาษณ์เพื่อน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน

3. มีฐานข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในระดับครูที่ปรึกษา แผนกวิชาและสถานศึกษา สรุปได้ว่า การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ได้แก่ ระเบียบสะสม แบบทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้านเพื่อให้สามารถนำไปวางแผนในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน ได้อย่างเหมาะสม

การคัดกรองผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 40) ได้กำหนดว่า การคัดกรองผู้เรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำผลที่ได้มาจำแนกเกณฑ์ การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น ซึ่งสถานศึกษาควรมีการประชุมครูเพื่อกำหนดเกณฑ์การคัดกรองเพื่อจัดกลุ่มผู้เรียนร่วมกันให้เป็นที่ยอมรับของครูในสถานศึกษา และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงรวมทั้งให้มีการกำหนดว่า ความรุนแรงหรือความถี่เท่าไร จึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา โดยสามารถคัดกรองผู้เรียนออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. กลุ่มปกติ หมายถึง ผู้เรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ
2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง ผู้เรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ
3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง ผู้เรียนที่มีพฤติกรรมที่มีปัญหาชัดเจน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในภาพลบ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 37) ได้กำหนดว่า การคัดกรองผู้เรียน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อเนื่องจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยนำข้อมูลจากระเบียบสะสม แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบทดสอบต่าง ๆ นำมาพิจารณาวิเคราะห์เพื่อแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไข ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละกลุ่ม ทำให้การดูแลผู้เรียนมีประสิทธิภาพ สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาค่าที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ในการคัดกรองผู้เรียนอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มไว้วางใจ (กลุ่มปกติ) คือ ผู้เรียนได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา ว่าอยู่ในกลุ่มไว้วางใจ ไม่มีปัญหาด้านการเรียนและไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น
2. กลุ่มห่วงใย (กลุ่มเสี่ยง) คือ กลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์การคัดกรองว่ามีพฤติกรรมหรือแนวโน้มจะเป็นผู้เรียนที่มีปัญหาได้ ซึ่งสถานศึกษาต้องเฝ้าระวัง และดำเนินการพัฒนาส่งเสริม ช่วยเหลือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ แก่ผู้เรียน เช่น ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

3. กลุ่มใกล้ชิด (กลุ่มมีปัญหา) คือ กลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลว่าอยู่ในกลุ่มมีปัญหา จำเป็นต้องให้ความดูแลช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วถึง เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อการเรียนเกิดปัญหาด้านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท และปัญหาด้านอื่น ๆ ด้วยการให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ หรือการส่งต่อเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหากลับสู่ภาวะปกติ เพื่อที่จะได้รับการส่งเสริมพัฒนาต่อไป

ในการแบ่งกลุ่มผู้เรียนอาจจะแบ่งมากกว่า 3 กลุ่มก็ได้ เช่น อาจจะเพิ่มกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ หรือผู้เรียนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เช่น ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย

วิธีการ

วิเคราะห์ข้อมูลจากระเบียนสะสม แบบประเมินพฤติกรรมและแบบทดสอบต่าง ๆ เช่น แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ หลังจากนั้นแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา จัดทำเอกสาร สรุปผลเกณฑ์การคัดกรอง

เครื่องมือ

เกณฑ์การคัดกรองผู้เรียน แบบสรุปผลการคัดกรองผู้เรียนกลุ่มไว้ใจ กลุ่มห่วงใย และกลุ่มใกล้ชิด แบบสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบทดสอบการเห็นคุณค่าในตนเอง แบบประเมินความคิดเห็นทางสังคมสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 10 คำถามแบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับวัยรุ่น ฉบับ 12 คำถาม และแบบประเมินพฤติกรรมรุนแรงสำหรับวัยรุ่น 14 คำถาม

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 11) ได้กำหนดว่า การคัดกรองผู้เรียนเป็นการจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้เรียน ติดตามดูแล คัดกรอง และจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

แนวทางการปฏิบัติงาน

1. ประชุมชี้แจงเพื่อมอบนโยบายต่อผู้เกี่ยวข้องทราบ มอบหมายหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
2. จัดทำรายละเอียดกิจกรรมตามภาระงาน และจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

ผู้เรียนกลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม ซึ่งควรได้รับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ

ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น ทดลองสารเสพติด ผลการเรียนตกต่ำ ซึ่งสถานศึกษาต้องให้การป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ผู้เรียนกลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียน นักศึกษา ที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจน และมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม ซึ่งสถานศึกษาต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

3. ดำเนินการตามแผนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่กำหนด โดยครูที่ปรึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลผู้เรียนด้วยการบูรณาการข้อมูลผู้เรียนที่สถานศึกษามีอยู่เดิมจากงานทะเบียน งานศูนย์ข้อมูล งานครูที่ปรึกษา และงานปกครอง

4. ครูที่ปรึกษารวบรวมและวิเคราะห์จัดทำฐานข้อมูลผู้เรียน

5. จัดทำสรุปและรายงานผลเสนอต่อผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558 : 8) ได้กำหนดว่า การคัดกรองผู้เรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลและจัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนด้วยวิธีการติดตามดูแล คัดกรองและจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียน นักศึกษา ที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มปกติ คือ ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม

2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง ตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา เช่น ทดลองสารเสพติด เท่ยวกลางคืน หรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งต้องให้ความช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดตามเกณฑ์แล้วแต่กรณี

3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียน นักศึกษา ที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาดตามเกณฑ์การคัดกรองของสถานศึกษา เช่น ขาดเรียนบ่อยครั้ง ดิศจสารเสพติด ผลการเรียนตกต่ำ ซึ่งต้องให้ความช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดตามเกณฑ์แล้วแต่กรณี

แนวทางการปฏิบัติ

1. ประชุมชี้แจงเพื่อมอบนโยบายต่อผู้เกี่ยวข้องทราบ มอบหมายหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

2. พิจารณาข้อมูลและจัดทำระบบฐานข้อมูลตามกิจกรรมของภาระงาน และจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็น กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

3. ดำเนินการตามแผนงานและกิจกรรมที่กำหนด โดยครูที่ปรึกษาสังเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนด้วยการบูรณาการข้อมูลผู้เรียน ที่สถานศึกษามีอยู่เดิมจากงานทะเบียน งานศูนย์ข้อมูล งาน ครูที่ปรึกษา และงานปกครอง

4. ครูที่ปรึกษารวบรวมและวิเคราะห์ จำแนก จัดกลุ่มกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา เพื่อจัดทำฐานข้อมูลของผู้เรียน

5. จัดทำสรุปและรายงานผลเสนอต่อผู้บริหาร

สรุปว่า การคัดกรองผู้เรียนเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการวิเคราะห์และจัดทำฐานข้อมูลของผู้เรียนตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้กำหนดขึ้น เพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 40) ได้กำหนด การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งช่วยป้องกันมิให้ผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยให้ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง มีปัญหา กลับมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง ซึ่งมีดังนี้

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม
2. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน
3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. โครงการพิเศษต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 12) ได้กำหนดแนวการจัดกิจกรรม โฮมรูมไว้ดังนี้

1. สำรวจความต้องการของผู้เรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม
2. พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน หรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น
3. การจัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้งควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐาน ทั้งก่อนดำเนินการ และหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบของบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่น ๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังการจัดกิจกรรมโฮมรูมทุกครั้ง
4. ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2557 : 12) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ไว้ดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งการประชุมนี้มิใช่การรายงานสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้มากขึ้น

2. สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักในการจัดกิจกรรม คือ

- 2.1 การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุม ด้านต่าง ๆ

โดยเฉพาะข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2.2 การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนิผู้เรียนหรือผู้ปกครอง แต่ควรเป็นการพูดที่แสดงถึงความเข้าใจและห่วงใยในตัวผู้เรียน

2.3 การจัดกิจกรรมในการประชุม ควรเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อน จึงจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นสาระประโยชน์ต่อการดูแลผู้เรียน

2.4 การสรุปผลและการบันทึกหลักฐานการประชุม

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 39) ได้กำหนดว่า การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนเป็นการดำเนินงานหลังจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วมีการคัดกรองผู้เรียน แบ่งออกเป็นกลุ่มไว้ใจ กลุ่มห่วงใย และกลุ่มใกล้ชิด หลังจากนั้นควรมีการพัฒนาส่งเสริมผู้เรียนทุกกลุ่มให้มีการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคุณค่าตนเอง การรู้จักและเข้าใจผู้อื่น การปรับตัว ทักษะการสื่อสาร ความเป็นผู้นำ เพศศึกษา การรู้และเข้าใจภัยจากสิ่งเสพติด การเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนกิจกรรมอื่นที่ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต มีความภาคภูมิใจในตนเองและมีความสุข พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของตน ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนนั้นต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลักษณะของกิจกรรมต้องเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนและเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

วิธีการ

การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนอาจจำแนกออกเป็น 3 วิธีการ ดังนี้

1. กิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาสั้น ๆ ประมาณ 20 นาที ถึง 50 นาที ควรเป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เปิดโอกาสให้มีการสำรวจและประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตน มีความรู้และทักษะในการปรับตัวอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ ตลอดจนฝึกความคิดวิเคราะห์ ฝึกทักษะมนุษยสัมพันธ์ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ การจัดกิจกรรมโฮมรูมเป็นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกลุ่ม มีวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสนทนาเรื่องข่าว หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง เพื่อการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

2. การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีต่อกัน การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนทำให้ครูและผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เรียน และสถานศึกษาเพื่อที่จะได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามความต้องการอีกทั้งยังทำให้ผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลผู้เรียนมากขึ้น และมีความร่วมมือกับ

สถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ควรเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมที่จะดำเนินการ การกำหนดวัตถุประสงค์ ข้อมูลของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

3. การพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรม เป็นการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนทุกกลุ่ม สามารถพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือพัฒนาเป็นกลุ่ม ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบและวิธีการ ดังนี้

3.1 กิจกรรมตามความสนใจและความถนัด เช่น กิจกรรมชมรม กิจกรรมส่งเสริมด้าน วิชาชีพ กิจกรรมดนตรี กีฬา

3.2 กิจกรรมวิชาการ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ทางทางด้านวิชาการและ วิชาชีพ เช่น กิจกรรมโครงงาน กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ กิจกรรมสอนซ่อมเสริม เป็นต้น

3.3 กิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีไทย เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมความเป็นไทย กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น

3.4 กิจกรรมโฮมรูม พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความตรงต่อเวลา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรม สันติวิธี กิจกรรมสำนึกกพลเมือง กิจกรรม 11 ดี 11 เก่ง เป็นต้น

3.5 กิจกรรมที่ดำเนินตามนโยบาย เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองนโยบายของ องค์กรและ หน่วยงานต่าง ๆ ที่พิจารณาแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมโดยรวม เช่น นโยบายของ รัฐบาลที่ส่งเสริมการแต่งกายด้วยผ้าไทย นโยบายของสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่รณรงค์ไม่ให้ มีเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในการรับน้องใหม่ หรือนโยบายของสถานศึกษาที่ให้ผู้เรียนลดค่าใช้จ่าย ในการใช้พลังงานไฟฟ้า

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน เช่น เอกสารคู่มือแนวทางการจัดกิจกรรม โฮมรูม โครงการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน โครงการการจัดกิจกรรมดนตรี แบบรายงาน ผลการดำเนินงาน แบบประเมินผลการจัดกิจกรรม แบบประเมินโครงการ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการช่วยให้ผู้เรียน ทุกคนได้เรียนรู้และพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความภาคภูมิใจ ในตนเอง สามารถปรับตัวเผชิญกับปัญหาและดำรงตนได้เหมาะสมตามวัย โดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย ตามสภาพและความเหมาะสมได้แก่ การจัดกิจกรรมโฮมรูม การประชุมผู้ปกครองนักเรียน กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน โครงการพิเศษต่าง ๆ

การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 44) ได้กำหนดว่า ในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ควรให้ความสนใจกับผู้เรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสนใจดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไข้ปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยผู้เรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไข้ปัญหาให้กับผู้เรียนมีหลายเทคนิควิธีการ เช่น การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไข้ปัญหา การติดตามดูแลช่วยเหลือ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 40) ได้กำหนดว่า การพัฒนาผู้เรียนตามระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาให้ความสำคัญกับขั้นตอนการป้องกันแก้ไข้ปัญหาและช่วยเหลือผู้เรียน ซึ่งจะนำไปดำเนินการกับผู้เรียนในกลุ่มห่วงใยและกลุ่มใกล้ชิด จำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนเพื่อหาวิธีการ ป้องกันและช่วยเหลือแก้ไข้ปัญหา จึงเป็นงานสำคัญที่ต้องมีความรับผิดชอบและงานที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เพื่อให้พ้นจากภาวะวิกฤตและปัจจัยเสี่ยง ซึ่งถ้าครูผู้รับผิดชอบไม่รีบดำเนินการแก้ไข้จากก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เรียนและผู้อื่นจนนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงได้

วิธีการ

การป้องกันและช่วยเหลือผู้เรียน มีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น

โรบิน และคณะ (Robyn and et al. 2012 : 10 - 13) ได้กล่าวว่า การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนที่อยู่ในสภาวะการณ์ที่ยากลำบากจากปัญหาต่าง ๆ ต้องการความช่วยเหลือ สนับสนุนให้พ้นจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือ เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยสัมพันธภาพที่ดี ผู้ขอรับคำปรึกษาต้องไว้วางใจ และให้ความเชื่อมั่นผู้ให้คำปรึกษาว่าสามารถช่วยเหลือแก้้ปัญหาของตนได้ ผู้ให้คำปรึกษาใช้ทักษะต่าง ๆ ทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้ใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อทำความเข้าใจตนเอง สามารถค้นพบหาปัญหาที่เกิดขึ้น ทราบถึงสาเหตุของปัญหา ความต้องการของตนเอง สามารถพิจารณาทางเลือกหลาย ๆ ทาง โดยเลือกใช้วิธีการแก้้ปัญหา ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง เกิดผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นน้อยที่สุด สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการให้คำปรึกษา มีดังนี้

- 1.1 เพื่อให้ผู้ขอรับคำปรึกษาลดความเครียด ความวิตกกังวลลง
- 1.2 เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์
- 1.3 เพื่อให้ผู้ขอรับคำปรึกษาสำรวจความต้องการของตนเองและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น

1.4 เพื่อให้สามารถพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

1.5 เพื่อให้มีความสามารถในการป้องกันและแก้ไขปัญหในอนาคตได้

กระบวนการให้คำปรึกษา มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความไว้วางใจ มีความรู้สึกที่ดี เกิดความอบอุ่นและเชื่อมั่นผู้ให้คำปรึกษา ทำให้กล้าที่จะกล่าวถึงปัญหา และเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง วิธีการสร้างสัมพันธภาพเริ่มต้นด้วยการทักทาย พูดคุยเรื่องใกล้ตัว หรือพูดเรื่องทั่วไป (Small Talk) โดยใช้ทักษะการใส่ใจ และการเปิดประเด็นไปสู่เรื่องที่มีปัญหา ในขั้นตอนการสร้างสัมพันธภาพ ควรมีการกำหนดแนวทางการให้คำปรึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เช่น เรื่องระยะเวลาในการให้คำปรึกษา จุดมุ่งหมายของการให้คำปรึกษา การรักษาความลับ เป็นต้น

1.2 การสำรวจปัญหา เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดการสำรวจปัญหา และเข้าใจถึงปัญหาของตนเองตามความเป็นจริง สามารถเล่าปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้ให้คำปรึกษา ทำให้ทราบถึงอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเองไปด้วย ในขณะที่เล่าปัญหาให้กับผู้ให้คำปรึกษาฟัง เกิดการทบทวนอาจทำให้เข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง พบสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหตามความต้องการของตนเอง ทักษะที่ใช้คือ การใส่ใจ การฟัง การทวนความ การสะท้อนความรู้สึก และการสรุปความ ทักษะการสนับสนุนหรือการให้กำลังใจ

1.3 การรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความเข้าใจในปัญหาของตนเอง จากการที่ผู้ให้คำปรึกษาได้จัดเรียงและเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สำรวจร่วมกับผู้รับคำปรึกษา ทำให้เข้าใจถึงปัญหาสาเหตุ ความต้องการของตน รวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผนในการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ใช้ทักษะการฟัง การถาม การทวนความ สะท้อนความรู้สึก ทักษะการสรุปความ

1.4 การวางแผนแก้ไขปัญห เพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจและเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเอง สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา แยกแยะว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน และวางแผนแก้ไขปัญหได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะที่ใช้คือ การให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ทักษะการสนับสนุนการพิจารณาทางเลือก

1.5 ขั้นตอนยุติการให้คำปรึกษาและการติดตามผล การยุติการให้คำปรึกษามี 2 ลักษณะ คือ การยุติการให้คำปรึกษาในแต่ละครั้ง ควรมีการตรวจสอบความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษา กำหนดแนวทางปฏิบัติและการนัดหมาย ส่วนการยุติการให้คำปรึกษาในกรณีที่ผู้รับคำปรึกษาสามารถหาแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหของตนเองแล้ว ควรมีการติดตามผลการแก้ปัญหาว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง เกิดผลกระทบต่อนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้การแก้ปัญหาสามารถช่วยเหลือผู้เรียนลดความวิตกกังวลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

ทักษะเบื้องต้นในการให้คำปรึกษา

1.1 ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจ และเกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษาซึ่งรับรู้ว่ามีปัญหาของตนเองมีความสำคัญและผู้ให้คำปรึกษาพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือด้วยความจริงใจ เข้าใจความรู้สึกและให้เกียรติ ทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเกิดความอบอุ่นใจ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้ให้คำปรึกษาที่จะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากปัญหาที่ยุงยากได้ ทำให้กล้าที่จะเล่าปัญหาโดยไม่ปิดบัง กล้าที่จะเปิดเผยอารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการของตนเองได้ วิธีการสร้างสัมพันธภาพและผ่อนคลาย เรื่องที่พูดคุยกันอาจเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป เรื่องใกล้ตัว เช่น เรื่องการเรียน กิจกรรมที่ทำในสถานศึกษา เหตุการณ์ที่อยู่ในความสนใจ หรือเรื่องเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ

1.2 ทักษะการใส่ใจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ให้คำปรึกษาให้ความสำคัญต่อปัญหา แสดงความสนใจ เอื้ออาทร ให้เกียรติแก่ผู้ขอรับคำปรึกษา ด้วยการเอาใจใส่ในด้านต่าง ๆ เช่น ความสะดวก ความมีระเบียบของห้อง การแสดงสีหน้าท่าทาง ด้วยท่าทีที่สุภาพอ่อนโยน การประสานสายตา การฟังที่ระมัดระวังความสุภาพอ่อนโยน การมีท่าทีที่ผ่อนคลายของผู้ให้คำปรึกษา การแสดงความใส่ใจจากท่าทางของร่างกาย เช่น การโน้มตัวไปหาผู้ขอรับคำปรึกษา คำเนียงถึงระยะห่างระหว่างผู้ให้คำปรึกษา และผู้ขอรับคำปรึกษาและการใส่ใจด้วยคำพูด พร้อมทั้งจะรับฟัง น้ำเสียงที่สุภาพ พูดไม่ดังและไม่เบาจนเกินไป

1.3 ทักษะการฟัง มีความสำคัญในการทำให้เกิดความเข้าใจในตัวตนและปัญหาต่าง ๆ ของผู้ขอรับคำปรึกษา การฟังด้วยความตั้งใจ และเข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจและเห็นใจ ช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเกิดความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับและเกิดความไว้วางใจมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้พูดอย่างต่อเนื่องในประเด็นต่าง ๆ การฟังอย่างลึกซึ้ง ต้องฟังในด้านเนื้อหา สังเกตท่าทาง ความรู้สึก คำพูด ความขัดแย้งระหว่างคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออกมา การฟังทำให้ผู้ให้คำปรึกษาคอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การแก้ปัญหา เกิดผลดีต่อผู้ขอรับคำปรึกษา

1.4 ทักษะการเงียบ เป็นระยะเวลาที่ผู้ขอรับคำปรึกษาได้พิจารณาถึงความคิด ความรู้สึก ประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และความต้องการของตนเอง การเงียบเป็นช่วงเวลาที่ผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษาไม่มีการสื่อสารด้วยวาจา แต่อาจมีการสื่อสารจากท่าทางด้านร่างกาย การเงียบแสดงให้เห็นว่าผู้ให้คำปรึกษารับฟัง ยอมรับ เข้าใจ แต่ถ้าผู้ขอรับคำปรึกษาเงียบ อาจเกิดจากความกลัว ความโกรธ ความรู้สึกผิดไม่กล้าพูดเพราะพูดแล้วอาจทำให้รู้สึกเจ็บปวด การต่อต้านหรือการไม่ไว้วางใจผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งผู้ให้คำปรึกษาต้องรู้ว่าความเงียบของผู้ขอรับคำปรึกษาเกิดจากเหตุใด ต้องสังเกตอย่างใกล้ชิด และรับรู้ความรู้สึก เนื้อหาและประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อเกิดการตอบสนองที่เหมาะสม และควรรอให้ผู้ขอรับคำปรึกษาพร้อมที่จะพูดต่อไป

1.5 ทักษะการทวนความ มีความสำคัญในการสื่อสารให้ผู้เข้ารับคำปรึกษาเห็นว่าผู้ให้คำปรึกษาได้ยื่นในสิ่งที่ผู้เข้ารับคำปรึกษาพูดออกมาอย่างแท้จริง การทวนความเป็นการพูดซ้ำข้อความเดิมของผู้เข้ารับคำปรึกษาในแนวทางเดียวกัน แต่มีคำพูดน้อยลง มีความกระชับ และง่ายต่อความเข้าใจ เพื่อแสดงว่าผู้ให้คำปรึกษาได้ยื่น เข้าใจ และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของผู้เข้ารับคำปรึกษาอย่างแท้จริง ช่วยให้เกิดความกระจำงในสิ่งที่ผู้เข้ารับคำปรึกษาพูดและความรู้สึกของตนเอง มองเห็นจุดหมายปลายทางและความเป็นไปของเรื่องราวได้ชัดเจนขึ้น ข้อควรระวังในการทวนความ คืออย่าเปลี่ยนแปลงความหมาย หรือเพิ่มข้อความที่ผู้เข้ารับคำปรึกษาไม่ได้พูด หลีกเลี่ยงการทวนความที่มากเกินไป

1.6 ทักษะการสนับสนุน เพื่อเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจผู้เข้ารับคำปรึกษา เกิดกำลังใจ เต็มใจที่จะเล่าปัญหา เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างความมั่นใจ ส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษาเสนอความคิดเห็นมากขึ้น เกิดความพยายามคิดหาวิธีในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เข้ารับคำปรึกษาเกิดความไว้วางใจ มั่นใจ และรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน ทำให้เกิดความร่วมมือมากขึ้น การให้การสนับสนุนทำได้ด้วยท่าทาง และคำพูดที่แสดงความเห็นชอบ รับรอง เห็นชอบ ให้ความสนับสนุนความคิดของผู้เข้ารับคำปรึกษา

1.7 ทักษะการถาม มีความสำคัญในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น อารมณ์ความรู้สึก ทักษะการถามของผู้รับคำปรึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาแนวทางช่วยเหลือ อีกทั้งยังทำให้เกิดความไว้วางใจต่อผู้ให้คำปรึกษา และเป็นการช่วยให้ผู้เข้ารับคำปรึกษามีความเข้าใจปัญหาและความต้องการของตนเอง ทักษะการถามที่เหมาะสม ช่วยสร้างความคุ้นเคย และความไว้วางใจได้ เกิดผลดีในการให้คำปรึกษา คำถามอาจใช้ในตอนการเริ่มต้นการให้คำปรึกษา หรือใช้ในระหว่างการให้คำปรึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มเติมข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็น และใช้เมื่อต้องการความแน่ใจ หรือสรุปคำพูดเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน คำถามประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิด ที่ช่วยให้ผู้เข้ารับคำปรึกษามีโอกาสเล่าเหตุการณ์ แสดงความคิดและอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเป็นอิสระ การถามมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหามากกว่าจะใช้ในการวินิจฉัยปัญหา และควรใช้คำถามปลายเปิดมากกว่าคำถามปลายปิด

1.8 ทักษะการสะท้อน เป็นทักษะที่ทำให้ผู้เข้ารับคำปรึกษาได้เรียนรู้และตระหนักถึงเรื่องราวและความรู้สึกของตนเอง ซึ่งผู้เข้ารับคำปรึกษาอาจจะแสดงออกมาหรือไม่แสดงออกมาโดยชัดเจน แต่ผู้ให้คำปรึกษารับรู้ได้จาก โดยการสังเกต จากการพูด และท่าทางความรู้สึก ทักษะการสะท้อน จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับคำปรึกษาแสดงออกเกี่ยวกับความรู้สึก และเล่าถึงปัญหา และมีการค้นหาสำรวจความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อความคิดที่ไม่ได้แสดงออกมา ช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ และความต้องการของตนเอง ข้อควรระวังในการสะท้อนผู้ให้คำปรึกษาไม่ควรใช้การคาดเดาหรือ

คาดคะเน ควรสะท้อนสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหรือแฝงอยู่ในภาษาท่าทางของผู้รับคำปรึกษา นอกจากนี้ ทักษะการสะท้อนเป็นการแสดงว่าผู้ให้คำปรึกษาเอาใจใส่ รับฟัง และเข้าใจความรู้สึก ความคิดที่สื่อออกมา

1.9 ทักษะการสรุปความ เป็นการรวบรวมและเชื่อมโยงประเด็นสำคัญที่ผู้ขอรับคำปรึกษาพูดหรือแสดงความรู้สึกมาสรุป มาเป็นคำพูดที่กระชับ ชัดเจนเพื่อช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษา ได้สำรวจและตรวจสอบตนเอง ทำให้เข้าใจถึงปัญหาและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้ขอรับคำปรึกษา และเป็นการแสดงว่าผู้ให้คำปรึกษาตั้งใจฟัง และรับรู้เรื่องราวและความรู้สึกของผู้ขอรับคำปรึกษาได้อย่างถูกต้อง วิธีการสรุปความใช้เมื่อผู้ขอรับคำปรึกษาพูดเรื่องที่มีความยาวและมีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ พร้อม ๆ กัน ผู้ให้คำปรึกษาต้องรวบรวมประเด็นสำคัญและสรุปเพื่อได้เนื้อหา แนวความคิดและความรู้สึกที่ชัดเจน การใช้ทักษะสรุปความใช้ได้ตลอดเวลาในการให้คำปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นตอนเริ่มต้น ระหว่างการให้คำปรึกษา และตอนยุติการให้คำปรึกษา

ข้อควรคำนึงในการให้คำปรึกษา

ริชาร์ด และ โรเบิร์ต (Richard and Robert. 1993 : 86) ได้กล่าวว่า การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ซึ่งถ้าเกิดการไม่สมดุลก็จะเกิดผลกระทบต่อ การกระทำพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยเหลือผู้ขอรับคำปรึกษาในการค้นหาสาเหตุของการไม่สมดุล การวิเคราะห์พฤติกรรม และ แนวทางแก้ไขทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

1. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างการให้คำปรึกษาด้วย บรรยากาศแห่งการยอมรับ และมีความเข้าใจผู้เรียน จะทำให้เกิดความไว้วางใจ ผ่อนคลาย เกิดความเชื่อมั่น กล้าที่จะเปิดเผยปัญหาที่เกิดขึ้นยอมรับรู้ สำรวจความรู้สึก และต้องการของตนเอง เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ สภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ดีทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้

2. ต้องมีจุดหมายชัดเจนและใช้การสื่อสารสองทาง ในการให้คำปรึกษาต้องมีขั้นตอน มีการใช้ทักษะที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับโอกาส จังหวะและสถานการณ์ เช่น ในบางจังหวะผู้ให้คำปรึกษา ควรใช้ทักษะการฟัง ทักษะการสรุปความเพื่อให้ผู้ขอรับคำปรึกษาได้สรุปเรื่องราวต่าง ๆ และความรู้สึกเป็นต้น นอกจากนี้ การสื่อสารสองทางจะทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้ขอรับคำปรึกษากล้าที่จะแสดงออก และรับรู้ความคิด ความรู้สึกของตนได้อย่างถูกต้อง

3. คำนึงถึงสภาวะปัจจุบัน แม้ว่าบางครั้งปัญหาอาจจะมีที่มาจากอดีต เช่น ปัญหาความรุนแรงที่เกิดในวัยเด็ก ซึ่งผู้ขอรับคำปรึกษายังมีความสนใจจนเกิดผลกระทบถึงปัจจุบัน ผู้ให้คำปรึกษา ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์ในปัจจุบัน คือ ที่นี่ และ เดี่ยวนี้ คือสิ่งที่ผู้ให้คำปรึกษา

ต้องคำนึงถึง เพราะเรื่องในอดีตก็ผ่านไปแล้ว ส่วนเหตุการณ์ในอนาคต ก็ยังไม่ถึง การคำนึงถึง เหตุการณ์ปัจจุบันย่อมทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเห็นแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับตนเอง

4. การให้คำปรึกษาต้องทำให้ผู้ขอรับคำปรึกษาช่วยตนเองได้ ผู้ให้คำปรึกษาต้องเชื่อมั่น ในศักยภาพของผู้ขอรับคำปรึกษา ให้ความสำคัญต่อความรู้สึกนึกคิด ต้องคำนึงว่าการให้คำปรึกษา ไม่มีแนวทางสำเร็จรูปหรือตายตัว เช่น ปัญหาในลักษณะเดียวกันกับผู้ขอรับคำปรึกษาไม่สามารถใช้ แนวทางเดียวกันในการแก้ไขปัญหาของทุกคนได้ นอกจากนี้พึงระลึกไว้เสมอว่าการให้คำปรึกษา ไม่ใช่การตัดสินชี้ถูกหรือผิด แต่การให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา มีแนวทางในการแก้ไขปัญหา มีการพิจารณาทางเลือกให้มากขึ้น โดยผู้ให้คำปรึกษาอาจให้ข้อมูลในส่วนที่ขาดหรือแนะนำทางเลือก ในการแก้ไขปัญหาในกรณีที่น่าจะเป็น แต่สุดท้ายแล้ว ผู้รับคำปรึกษาจะสามารถตัดสินใจเลือกแนวทาง แก้ปัญหา หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง

2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 49) ได้กำหนดว่า การจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มห่วงใย/ใกล้ชิด จำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งนอกจากจะมีการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแล้ว การจัดกิจกรรม ก็เป็นการช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยป้องกันมิให้ ผู้เรียนเกิดปัญหา เกิดผลเสียต่อตนเองและสังคม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย และความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้การส่งเสริมพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ

การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา สามารถจัดได้หลาย แนวทาง ดังนี้

2.1 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

2.2 กิจกรรมโฮมรูม

2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

2.4 กิจกรรมสอนซ่อมเสริม

2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง

2.6 กิจกรรมบริการสังคม

2.7 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น โครงการสันติวัฒนธรรม โครงการสำนึกพลเมือง โครงการพัฒนาชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

ในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของกิจกรรม ว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับบุคลิกลักษณะของผู้เรียนซึ่งมีความ

แตกต่างกัน อีกทั้งต้องคำนึงถึงสภาพของสถานศึกษา ชั้นเรียน ประเภทวิชาที่เรียน ตลอดจนชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย

สรุปได้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาเป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ และช่วยเหลือผู้เรียน โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหา จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือโดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่การให้คำปรึกษา เบื้องต้น กิจกรรมในชั้นเรียนการสื่อสารกับผู้ปกครอง กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการเยี่ยมบ้านผู้เรียน

การส่งต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 46 – 47) ได้กำหนดว่า ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน โดยครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ตามกระบวนการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนนั้น ในกรณีที่มีปัญหายากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กรณีที่มีเด็กที่มีความสามารถพิเศษหรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กด้อยโอกาส ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการส่งเสริม พัฒนา และช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือผู้เกี่ยวข้องที่สามารถให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน
2. การส่งต่อภายนอก เป็นการส่งต่อไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ช่วยเหลือพัฒนานักเรียน กรณีที่เกินความสามารถของสถานศึกษา โดยครูแนะแนวหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อ และมีการติดต่อรับทราบผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการส่งต่ออย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 50) ได้กำหนดว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกเรียนนั้น บางครั้งสถานศึกษาไม่อาจช่วยเหลือแก้ไขได้ เนื่องจากปัญหามีความซับซ้อน ยากต่อการช่วยเหลือ แม้ว่าทางสถานศึกษาจะหาทางช่วยเหลือแล้ว แต่ไม่เกิดผลดีขึ้น ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งมีความสามารถในการช่วยเหลืออย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างทันที่ ไม่เกิดผลเสียต่อตัวผู้เรียน ช่วยให้สามารถกลับมาเรียนและดำเนินชีวิตได้ตามปกติ

การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การส่งต่อภายใน เป็นการส่งผู้เรียนให้ไปพบครูผู้อื่น ที่สามารถช่วยเหลือผู้เรียนตามลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งครูที่ปรึกษาพิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสม เช่น ครูแนะแนว สามารถ

ช่วยแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ ความรู้สึก ครูพยาบาล สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือในด้านสุขภาพ ครูฝ่ายทะเบียนก็จะแนะนำการลงทะเบียนวิชาให้ครบตามกำหนด หรือปัญหาเกี่ยวกับการเรียนอื่น ๆ แนวทางการพิจารณาว่าควรส่งต่อภายใน อาจพิจารณาการที่ครูที่ปรึกษาให้การช่วยเหลือแก้ไขแล้วไม่ดีขึ้น หรือมีพฤติกรรมเหมือนเดิม ผู้เรียนไม่ให้ความร่วมมือ หลีกเลี่ยงการพบครูที่ปรึกษา ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของครูที่ปรึกษา นอกจากนี้ผู้เรียนอาจมีปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาที่มีความซับซ้อนรุนแรง ซึ่งครูที่ปรึกษาไม่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องดังกล่าว จึงต้องส่งต่อให้ครูหรือนุเคราะห์ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือแก้ไขต่อไป

แนวทางการส่งต่อภายใน

1.1 ครูที่ปรึกษาศึกษาข้อมูลของผู้เรียนและรายละเอียดของปัญหา แล้วพิจารณาว่าครูหรือนุเคราะห์ที่มีความเหมาะสมที่จะให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

1.2 ครูที่ปรึกษาติดต่อประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน โดยสรุปถึงปัญหาที่ต้องการขอความช่วยเหลือ

1.3 สรุปข้อมูลส่วนตัวของผู้เรียน ลักษณะปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น และวิธีการให้ความช่วยเหลือที่ผ่านมา และรายงานผลจากการช่วยเหลือ

1.4 ครูที่ปรึกษาชี้แจงผู้เรียนทราบว่าต้องได้รับการช่วยเหลือจากครูผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้เรียนได้ เกิดผลดีต่อการช่วยเหลือแก้ไข เพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการส่งต่อภายใน

1.5 กำหนดนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ให้ความช่วยเหลือ โดยครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่รับจะช่วยเหลือผู้เรียน เพื่อที่จะส่งต่อผู้เรียนให้ได้รับการช่วยเหลือแก้ไข

1.6 ติดตามผลการส่งต่อ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือผู้เรียน และผลจากการช่วยเหลือที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสม

2. การส่งต่อภายนอก เป็นหน้าที่ของครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครอง เป็นผู้ส่งต่อให้กับผู้เชี่ยวชาญภายนอก เป็นขั้นตอนที่เป็นผลจากการส่งต่อภายใน หลังจากติดตามผลแล้วพบว่า พฤติกรรมของผู้เรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาระบบการดูแลผู้เรียน พิจารณาแล้วเห็นว่า การส่งต่อภายใน ไม่สามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้ จึงพิจารณาส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกให้ช่วยเหลือต่อไป

สรุปได้ว่า การส่งต่อเป็นกระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนกรณีที่มีปัญหาการขอความช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วแต่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างเหมาะสมต่อไป โดยการส่งต่อผู้เรียนมี 2 ลักษณะ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก

นโยบายการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา

การจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาคำนึงความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ปรัชญาการอาชีวศึกษาและมาตรฐานอาชีพหรือมาตรฐานสมรรถนะของสาขาวิชา จัดการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะงานอาชีพมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และกิจนิสัยที่เหมาะสมในการทำงาน โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และให้อิสระในการจัดการศึกษา เชื่อมั่นว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้น การบริหารจัดการระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองควรเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องจัดควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยพัฒนาระบบการดูแลผู้เรียน ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนด้วยการประสานความร่วมมือของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา และให้ครอบครัว ชุมชน สังคม มีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2556 : 24)

การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอาชีวศึกษา โดยให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในการอาชีวศึกษา โดยดำเนินการตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 โดยให้สถานศึกษาจัดหลักการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา ผู้เรียน ชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการส่งเสริมสนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด ทั้งนี้ให้สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและการมีส่วนร่วมของชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้จัดทำมาตรฐานการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2555 เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การจัดการอาชีวศึกษา มีจำนวน 7 มาตรฐาน 35 ตัวบ่งชี้ และส่วนที่ 2 การฝึกอบรมวิชาชีพ มีจำนวน 1 มาตรฐาน 10 ตัวบ่งชี้ รวม 2 ส่วน จำนวน 8 มาตรฐาน 45 ตัวบ่งชี้ เพื่อใช้ดำเนินการในการประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความเข้าใจให้กับสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เป็นต้นไป ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณภาพในสถานศึกษาและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดผลดีกับผู้เรียน และสามารถรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในส่วนของระบบดูแลผู้เรียน อยู่ในมาตรฐานที่ 3 ด้านการบริหารจัดการอาชีวศึกษา ในตัวบ่งชี้ที่ 3.7 ระดับคุณภาพ

ในการจัดระบบดูแลผู้เรียน โดยให้คำอธิบายไว้ดังนี้ สถานศึกษาจัดระบบดูแลผู้เรียนโดยมีการปฐมนิเทศผู้เรียน มีการแต่งตั้งครูที่ปรึกษา มีระบบเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อร่วมกันดูแลผู้เรียน ส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้เรียน มีระบบดูแลผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงและผู้เรียนปัญญาเลิศ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. 2555 : 12)

การบริหารจัดการระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556 : 33 - 34) ได้กำหนดว่า การบริหารจัดการระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน เกิดผลดีเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสถานประกอบการ ชุมชน และ สังคม แสดงถึงศักยภาพของสถานศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งในการบริหารจัดการระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษา เมื่อได้รับนโยบายจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยอาชีวศึกษาจังหวัดมอบหมายให้สถานศึกษานำระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษามาดำเนินการ สถานศึกษาต้องดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ มีเครื่องมือ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีเอกสาร หลักฐานในการดำเนินงาน มีการประสานความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายในสถานศึกษา ตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการบริหารจัดการระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา ได้ใช้หลักการการบริหารจัดการตามองค์ประกอบของ PDCA ดังนี้

1. การเตรียมการและวางแผนดำเนินงาน (Plan) ทำได้ดังนี้

1.1 ศึกษาและทำความเข้าใจนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเรื่อง การดูแลผู้เรียน วิเคราะห์สภาพความพร้อมของสถานศึกษา สภาพปัญหา และศักยภาพของสถานศึกษา ในการดำเนินงานการดูแลผู้เรียน ตลอดจนศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชน

1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา ด้วยการประชุมเพื่อกำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือผู้เรียนและกำหนดกรอบการปฏิบัติงานหรือแนวทางการดำเนินงาน ประกอบด้วยกระบวนการ วิธีการ มาตรฐาน และบันทึกมาตรฐานระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา

2. การปฏิบัติตามแผน (Do)

2.1 สร้างความตระหนักและเจตคติที่ดีให้คณะกรรมการ ครู และบุคลากรให้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณภาพของระบบการดูแลผู้เรียนเพื่อที่มีเจตคติที่ดีในการพัฒนาและช่วยเหลือผู้เรียน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และได้รับความร่วมมือจากครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจขั้นตอน วิธีการดำเนินงานอย่างถูกต้องชัดเจน

2.2 กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน จัดระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา เพื่อช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ เกิดผลดีในการพัฒนา และดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

2.3 กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน จัดระบบการดูแลผู้เรียน โดยประกอบด้วยตัวชี้วัด และเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

2.4 จัดทำแผนงาน/ปฏิทินการปฏิบัติงาน ตลอดปีการศึกษา ตามวิธีการและขั้นตอนของการดูแลผู้เรียนทั้ง 5 กระบวนการ คือ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองผู้เรียน การส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้เรียน และการส่งต่อ

2.5 จัดทำสื่อ นวัตกรรม สนับสนุนการดำเนินงาน การดูแลผู้เรียน

3. กำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน (Check)

3.1 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้คณะกรรมการ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละภาคเรียน

3.2 ประชุมสรุปผลการดำเนินงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา

3.3 นำเสนอข้อมูล ความรู้ และวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ

3.4 ประเมินคุณภาพระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยมีคณะกรรมการที่สถานศึกษาแต่งตั้ง เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงการดำเนินงานดูแลผู้เรียน

4. การปรับปรุงและพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน (Act)

4.1 นำข้อมูลจากการประเมินภายในสถานศึกษามาพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงระบบการดูแลผู้เรียนอาชีวศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนการทำงานที่ดีขึ้น ทันท่วงที การเปลี่ยนแปลง ซึ่งการปรับปรุงและพัฒนาสามารถทำได้ แม้ในขณะที่การดำเนินงานยังไม่สิ้นสุดกระบวนการ และหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว

4.2 ประชาสัมพันธ์ผลการดูแลผู้เรียน ให้ครอบคลุม ครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการทำงาน บุคลากรและผลจากการปฏิบัติงาน ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อเผยแพร่ผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า นโยบายการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา ใช้หลักการบริหารตามมาตรฐานการอาชีวศึกษาว่าด้วยเรื่อง การบริหารจัดการอาชีวศึกษา ตามตัวบ่งชี้ที่ 3.7 ระดับคุณภาพในการจัดระบบดูแลผู้เรียน มีเครื่องมือ มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน มีเอกสาร หลักฐานในการดำเนินงาน มีการประสานความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายในสถานศึกษา ตลอดจนผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

ลีแมน โนว์สกี (Lehmanowsky. 1991 : Abstract) ศึกษาเรื่อง ความต้องการบริการแนะแนว และการให้คำปรึกษากับนักเรียน พบว่า นักเรียนต้องการบริการแนะแนวและการให้คำปรึกษาจาก โรงเรียน เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ โครงการพัฒนาอาชีพ วิธีการตัดสินใจเลือกวิทยาลัยเพื่อ ศึกษาต่อ การเตรียมตัวเข้าทำงาน การสมัครงาน การฝึกงาน แนวทางการศึกษาต่อในระดับสูง แนวทางแห่งความสำเร็จ วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจและยอมรับ วิธีการเข้าใจและยอมรับตัวเอง

เซียบส์ (Siebs. 1999 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินผลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของ โรงเรียนในการออกแบบโปรแกรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อป้องกันการลาออกของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาแถบชานเมือง พบว่า นักเรียนสามารถประสบความสำเร็จ โดยมีผลสัมฤทธิ์ สูงขึ้น สามารถเพิ่มระดับเกรดเฉลี่ย เพิ่มความเอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น ได้รับการยอมรับนับถือ มากขึ้น มีการพัฒนาความสนใจมาสู่การเรียน พัฒนาวิสัยทัศน์ในอนาคตของตนเอง และที่สำคัญคือ มีโอกาสมากขึ้นในการจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลังจากที่ได้เข้าร่วมในโปรแกรม REACH

วอลตัน (Walton. 2007 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพของการใช้ระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาระดับผลคะแนนในแบบทดสอบตามมาตรฐานของรัฐซึ่งใช้ในโรงเรียน ประจำอำเภอ พบว่า โรงเรียนที่ใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลการปฏิบัติงานที่ดีกว่าโรงเรียน ในกลุ่มควบคุมซึ่งตั้งอยู่ในเขต 8 พื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยในประเทศ

สมศักดิ์ วรรณศิริ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต1 พบว่า 1) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน และ ด้านการส่งต่อ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต1 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า โดยรวม ผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุรัชต์ ชาตะรักษ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต3 พบว่า 1) ระดับการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตระการ อุดมวงศ์ศิริ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า สภาพการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ และการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านมีการปฏิบัติและการดำเนินการในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งบุคลากร โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กิตติศักดิ์ จุลมณฑล (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต1 พบว่า 1) การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต1 โดยรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งต่อ ด้านการส่งเสริมพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน และด้านการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ 2) ครูที่ปรึกษาที่สังกัดขนาดโรงเรียนต่างกันมีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เรณู ศรีสุภา (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านค่าย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาระยอง เขต 18 พบว่า 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมนักเรียนและด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 2) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของครูและนักเรียนในโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามระดับชั้นของนักเรียน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อะหมัด หลีสันมะหมัด (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของสถานศึกษา อำเภอสิงหนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 พบว่า 1) การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา อำเภอสิงหนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 โดยภาพรวมผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก และรายด้านพบว่า ด้านการปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน รองลงมาด้านการปฏิบัติงาน ตามแผน และด้านการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของ ค่าเฉลี่ยระดับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา อำเภอสิงหนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของโรงเรียน พบว่า จำแนกตามตำแหน่ง และขนาดของโรงเรียน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนจำแนกตามประสบการณ์การทำงานมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

รัตนา คงฤทธิ์ (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรีโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านการ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียน 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนในเครือข่ายกรู๊ป จังหวัดชลบุรี จำแนกตามตำแหน่งโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็น รายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียนและด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า บทบาทการบริหารระบบการดูแล ผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา มีกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองผู้เรียน การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ซึ่งเป็น กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ให้มีความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพของครู กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการดูแลตนเองได้ มีวิธีการ เครื่องมือที่ชัดเจน มีคุณภาพ มาตรฐานและมีร่องรอยหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ การดำเนินงานระบบการดูแลผู้เรียนเกิด จากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการกำหนด บทบาท และทิศทางในการดำเนินงาน เพื่อให้ระบบดูแลผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด